

नमूने के प्रश्न-पत्र की योजना 2011 – 2012

कक्षा – वरिष्ठोपाध्याय:

विषय – धर्मशास्त्रम् (ऐच्छिकम्)

अवधि – 3 घण्टे 15 मिनट

पूर्णांक – 80

1. उद्देश्य हेतु अंकभार –

क्र.सं.	उद्देश्य	अंकभार	प्रतिशत
1.	ज्ञान	20	25.00
2.	अवबोध अर्थग्रहण	24	30.00
3.	ज्ञानोपयोग / अभिव्यक्ति	22	26.00
4.	कौशल / मौलिकता	14	19.00
		80	100

2. प्रश्नों के प्रकारवार अंकभार –

क्र. सं.	प्रश्नों का प्रकार	प्रश्नों की संख्या	अंक प्रति प्रश्न	कुल अंक	प्रतिशत प्रश्नों का	संभावित
1.	वस्तुनिष्ठ / बहुविकल्पात्मक	–	–	–	–	–
2.	अतिलघूत्तरात्मक – I	5	1	5	6¼%	10 मि.
3.	लघूत्तरात्मक – I	5	2	10	12½%	40 मि.
4.	लघूत्तरात्मक – II	10	3	30	37½%	40 मि.
5.	निबन्धात्मक	5	7	35	43¾%	80 मि.
		25		80		170 मि.

विकल्प योजना : (i) विकल्प–

पुनरावलोकन :– 10 मिनट

(ii) आन्तरिक–

प्रश्नपत्रपठन :– 15 मिनट

3. विषय वस्तु का अंकभार –

क्र.सं.	विषय वस्तु	अंकभार	प्रतिशत
1	मनुस्मृति-चतुर्थ-पंचम-अध्यायौ (क) ब्रह्मचर्य गार्हस्थकालः वेदोक्तज्ञान आदि	20	25%
	(ख) ब्रह्म मुहूर्त विवेचनादि वेदपाठ आदि–	20	25%
	(ग) द्रव्यशुद्धिः नित्यशुल्क – पदार्थनिर्णयादि धर्मशास्त्रस्य इतिहासः	10	12.50%
2	(क) धर्मस्यार्थ-उपादानम्	10	12.50%
	(ख) धर्मसूत्रग्रन्थाः, ग्रन्थकाराणां परिचयः–	10	12.50%
	(ग) स्मृतिग्रन्थाः, स्मृतिकाराणां परिचय	10	12.50%
		80	100%

कक्षा — वरिष्ठउपाध्याय

विषय :—धर्मशास्त्रम् (ऐच्छिकम्) सत्र 2011—2012

पूर्णा

क्र. सं.	उद्देश्य इकाई/उप इकाई	ज्ञान			अवबोध			ज्ञानोपयोग/अभिव्यक्ति				कौशल/मौलिकता				योग		
		अति. लघू	लघू		निबं.	अति. लघू	लघू		निबं.	अति. लघू	लघू		निबं.	अति. लघू	लघू		निबं.	
			SA1	SA2			SA1	SA2			SA1	SA2			SA1			SA2
1	मनुस्मृति—चतुर्थ—पंचम—अध्यायौ (क) ब्रह्मचर्य गार्हस्थकालः वेदोक्तज्ञान आदि	2(2)	-	3(1)	-	2(2)	-	6(2)	-	1(1)	-	6(2)	-	-	-	-	-	20(5)
2	(ख) ब्रह्म मुहूर्त विवेचनादि वेदपाठ आदि—	-	-	-	-	-	4(2)	-	7(1)	-	2(1)	-	-	-	-	-	7(1)	20(5)
3	(ग) द्रव्यशुद्धिः नित्यशुल्क — पदार्थनिर्णयादि धर्मशास्त्रस्य इतिहासः	-	2(1)	3(1)	-	-	2(1)	-	-	-	-	3(1)	-	-	-	-	-	10(4)
4	(क) धर्मस्यार्थ—उपादानम्	-	-	-	7(1)	-	-	3(1)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10(2)
5	(ख) धर्मसूत्रग्रन्थाः, ग्रन्थकाराणां परिचयः—	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3(1)	7(1)	-	-	-	-	10(2)
6	(ग) स्मृतिग्रन्थाः, स्मृतिकाराणां परिचय	-	-	3(1)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7(1)	10(2)
	योग	2(2)	2(1)	9(3)	7(1)	2(2)	6(3)	9(3)	7(1)	1(1)	2(1)	12(4)	7(1)				14(2)	80(25)
	कुल योग		20(7)				24(9)				22(7)				14(2)			80(25)

विकल्पों की योजना :— (i) विकल्प—
(ii) आन्तरिक—विकल्प—

नोटः— कोष्ठक में बाहर की संख्या अंकों की तथा भीतर प्रश्नों की द्योतक है।

हस्ताक्षर

माध्यमिक शिक्षा बोर्ड राजस्थान, अजमेर

नमूने का प्रश्न-पत्र

कक्षा- वरिष्ठोपाध्याय

विषय- धर्मशास्त्रम् (ऐच्छिकम्)

अनुक्रमांक

समय: 3.15 होरा:

पूर्णांक 80

* परीक्षार्थिभ्यः सामान्यनिर्देशाः *

- (i) सर्वे प्रश्ना अनिवार्याः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाश्च सन्ति ।
- (ii) प्रत्येकं प्रश्नस्योत्तरमुत्तरपुस्तिकायामेव देयम् ।
- (iii) प्रत्येकं प्रश्नभागस्योत्तरं क्रमानुसारमेकत्रैव लेखनीयम् ।

1	ब्रह्मचर्यस्य अवधिः कः ?	1
2	सत्यानृतं किम् ?	1
3	दुःखस्य कारणं किम् ?	1
4	अयनान्ते कीदृशः यज्ञः करणीयः?	1
5	भोजनं कस्मिन् काले न करणीयः ?	1
6	वैदालव्रतिकलक्षणं लिखत ।	2
7	वेदारम्भकालः लेखनीयः ।	2
8	कीदृशे ग्रामे न वसेत् ?	2
9	भूशुद्धिः कथं भवति ?	2
10	ताम्रपात्राणां शुद्धिः कथं भवति ?	2
11	ब्राह्मणजीविका कीदृशी भवेत् ?	3
12	पंचमहायज्ञान् लिखत ।	3
13	सूर्यस्य दर्शनं कदा-कदा न करणीयम् ?	3
14	मलमूत्रं कुत्र न बिसर्जयेत् ?	3
15	स्त्री-धर्मान् लिखत ।	3

16	कति नरकाः ? लेखनीयानि ।	
17	यज्ञपात्राणां शुद्धिः कथं भवति ।	3
18	धर्मस्य उपादान्नि कानि ?	3
19	धर्मसूत्राणां नामानि लेख्यानि ।	3
20	स्मृतिकाराणां नामानि लिखत ।	3
21	गायत्री जयविधिं वर्णयत ।	7
22	अनध्यायकालाः के ? स्पष्टयत ।	7
23	धर्मशास्त्रग्रन्थानां कालनिर्णयः ।	7
24	गौतमधर्मसूत्रस्य परिचयं विवेचयत ।	7
25	विज्ञानेश्वरस्य कृतित्वं व्यक्तित्वं वर्णयत ।	7

वरिष्ठोपाध्याय-परीक्षा
धर्मशास्त्रम् (ऐच्छिकम्)
उत्तरमाला

पूर्णांकाः – 80

1	आयुषः प्रथम चतुर्योशः । (25 वर्षाणि यावत्)	1
2	वाणिज्यं सत्यानृतं कथ्यते ।	1
3	असन्तोषं दुखस्य मूलम् ।	1
4	पशुबन्धः यज्ञः करणीयः ।	1
5	सन्ध्याकाले भोजनं न करणीयम् ।	1
6	चतुर्थ अध्यायस्य श्लोक सं. 195 अथवा अस्य भावार्थः ।	2
7	चतुर्थ अध्यायस्य श्लोक सं. 95 अथवा अस्य भावार्थः ।	2
8	चतुर्थ अध्यायस्य श्लोक सं. 60–61 अथवा अनयोः भावार्थः ।	2
9	पंचम अध्यायस्य श्लोक सं. 124 अथवा अस्य भावार्थः ।	2
10	क्षाराम्लोदकवारिभिः ताम्र पात्राणां शुद्धिः भवति ।	2
11	चतुर्थाध्यायस्य श्लोक सं. 11 अथवा अस्य सम्पक् भावार्थः ।	3
12	चतुर्थ अध्यायस्य श्लोक सं. 21 तथा अस्य टीका ।	3
13	चतुर्थ अध्यायस्य श्लोक सं. 37 तथा अस्य टीका ।	3
14	चतुर्थ अध्यायस्य श्लोक सं. 56 तथा अस्य टीका च ।	3
15	पंचम अध्यायस्य श्लोक सं. 150–151 तट्टीका च ।	3
16	चतुर्थ अध्यायस्य श्लोक सं. 88–89–90 तेषां टीका च ।	3
17	पंचम अध्यायस्य श्लोक सं. 116–117 तेषां व्याख्या च ।	3
18	वेदोऽखिलो धर्ममूलं स्मृतिशीले च तद्विदाम् ।	3
	आचारपूर्वव साधूनामात्मनस्तुष्टिरेव च ।।	
	यतोऽम्युदयनिःश्रेयसःसिद्धिः स धर्मः एवं धर्मशास्त्रय इतिहासानुसारम् उत्तरं लेखनीयम् ।	
19	बोधायन-गौतम-आपस्तम्ब-इत्यादिधर्मसूत्राणां नामानि गन्थानुसारं लेखनीयानि ।	3

- 20 मनु—याज्ञवल्क्य—हारीत—बृहस्पति—पाराशर नारादादयः स्मृतिकाराणां नामानि ग्रन्थानुसारं लेखनीयम् । 3
- 21 मनुस्मृत्यानुसारेण विस्तारेण अस्य प्रश्नस्य उत्तरम् लेखनीयम् । इति द्रष्टव्यम् । 7
- 22 मनुस्मृत्यानुसारेण चतुर्थाध्यापस्य 101 तः 127 पर्यन्तम् श्लोकानां सारगर्भित भावार्थः लेखनीयः । इति द्रष्टव्यम् । 7
- 23 धर्मशास्त्रस्य इतिहासः “ इति ग्रन्थानुसारेण धर्मशास्त्रग्रन्थानां कालनिर्णयः लेख्यः । इति द्रष्टव्यम् । 7
- 24 ग्रन्थानुसारेण गौतम धर्मसूत्रस्य परिचयः । लेख्यः । इति द्रष्टव्यम् 7
- 25 धर्मशास्त्रस्य इतिहासानुसारेण विज्ञानेश्वरस्य परिचयं सम्पक् लेख्यः इति द्रष्टव्यम् । 7